

УДК 343.337.4

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2022.3.38>

КРИЖНА В.В.

**ВІДМЕЖУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ВІД ТЕРОРУ, ВІЙНИ, АГРЕСІЇ ТА ГЕНОЦИДУ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ****SEPARATION OF TERRORISM FROM TERROR, WAR, AGGRESSION
AND GENOCIDE IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF UKRAINE**

У науковій статті здійснено аналіз актуальних теоретичних та практичних питань, пов'язаних із розмежуванням таких понять як тероризм, терор, війна, агресія та геноцид. Метою статті є дослідження відмінностей тероризму від терору, війни, агресії, геноциду за кримінальним законодавством України. Методологію дослідження становлять наступні загальні та спеціальні методи: герменевтики, історико-правовий, системно-структурний, формально-логічний, порівняння, синтезу, узагальнення, використання яких дозволило всебічно проаналізувати всі складові вказаних вище правових понять та провести їх розмежування. Результати досліджень допоможуть чітко розуміти поняття тероризму та його відмінності від таких понять як терор, війна, агресія та геноцид. У статті визначено поняття тероризму, проаналізовано думки науковців з приводу широкого тлумачення цього явища. Розкрито ознаки, притаманні тероризму. Проаналізовано терористичний акт як прояв тероризму, його місце у правовому полі. Наведено визначення понять терор, війна, агресія та геноцид, та визначено їх місце у законодавстві України. Обґрунтовано положення про те, що тероризм тісно пов'язаний із терором, війною, агресією та геноцидом за сукупністю певних ознак. Розкрито поняття «збройної агресії», наведено перелік дій, які вважаються збройною агресією за національним законодавством. Проведено аналіз понять тероризму, війни та геноциду, підґрунтя якого став воєнний стан, введений в Україні внаслідок військової агресії рф. За результатами дослідження зроблено висновок, що терор, війна, агресія та геноцид є соціально-політичними явищами, а тероризм є злочином. Практична значущість полягає у застосуванні отриманих висновків та рекомендації у кримінальному законодавстві України.

Ключові слова: *терористична діяльність; терористичний акт; збройна агресія; насильство; воєнний стан; знищення нації.*

The scientific article analyzes current theoretical and practical issues related to the delimitation of such concepts as terrorism, terror, war, aggression and genocide. The aim of the article is to examine the differences between terrorism and terror, war, aggression, genocide under the criminal law of Ukraine. The following general and special methods are the basis for the research: hermeneutics, historical-legal, system-structural, formal-logical, comparison, synthesis, generalization, the application of which allowed to comprehensively analyze all elements of the above legal concepts and distinguish them. The findings of the investigation will contribute to clearly realization of the definition of terrorism and its differences from such concepts as terror, war, aggression and genocide. The article specifies the word of terrorism, analyzes the views of scientists on the broad interpretation of this phenomenon. The signs inherent in terrorism are revealed. The terrorist act as a manifestation of terrorism, its place in the legal field is analyzed. The definitions of terror, war, aggression and genocide are given, and their enshrinement in the legislation of Ukraine is defined. It is argued that terrorism is closely linked to terror, war, aggression and genocide on the basis of certain characteristics. The concept

---

© КРИЖНА В.В. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності (Навчально-науковий інститут № 1 Національної академії внутрішніх справ), ORCID: 0000-0002-0402-4224

of "armed aggression" is revealed, the list of actions which are considered as armed aggression according to the national legislation is resulted. An analysis of the concepts of terrorism, war and genocide, which was based on the martial law imposed in Ukraine as a result of military aggression in Russia. The study concluded that terror, war, aggression and genocide are socio-political phenomena, and terrorism is a crime. The practical significance lies in the application of the obtained conclusions and recommendations in the criminal legislation of Ukraine.

Key words: *terrorist activity; terrorist act; armed aggression; violence; martial law; destruction of the nation.*

Вступ. Тероризм, війна, агресія, геноцид – ці слова ми чуємо все частіше з початку повномасштабного вторгнення держави-агресора в Україну. Складно повірити, що в наш час територіальна цілісність України, а також права громадян можуть порушуватись внаслідок масових бомбардувань, розстрілів і катувань, що призводять до знищення інфраструктури, страждань та смерті людей. Явище, яке ми, здавалося, вважали неможливим, стало реальністю.

Постає фундаментальне запитання: як пояснити тероризм – раціональними чи психологічними факторами? Історією чи наукою? Державним устроєм чи політикою? Якими ознаками супроводжується тероризм та як його визначити? Терор, війна, агресія, геноцид – це слова-синоніми тероризму чи форми його прояву?

Тлумачення цих понять, їх характерні ознаки, законодавче закріплення, схожості і відмінності є предметом нашого дослідження у цій статті.

Мета та завдання дослідження. Метою наукової статті є аналіз таких понять як тероризм, терор, війна, агресія та геноцид та їх відмежування відповідно до законодавства України. Для її досягнення необхідно вирішити наступні завдання: визначити методологічну основу дослідження; окреслити поняття та особливості таких дефініцій як тероризм, терор, війна, агресія та геноцид; визначити ознаки кожного з цих понять та відмежувати їх від концепції тероризму.

Огляд літератури. Правильне трактування вказаних вище понять потребує ґрунтовного вивчення праць науковців у цій сфері.

Основоположним дослідженням, в якому здійснено комплексний аналіз тероризму, є монографія В.П.Смельянова «Злочини терористичної спрямованості» [1]. У монографії автор розкрив поняття та загальну характеристику тероризму і злочинів терористичної спрямованості. Також науковець провів розмежування понять «терор», «війна», «агресія» та «геноцид» від поняття тероризму.

Заслугує уваги дисертація І.Р.Серкевич «Кримінологічні детермінанти та кримінально-правова протидія тероризму» [2]. Авторка аналізує співвідношення понять «терор» і «тероризм»; пропонує власне визначення поняття тероризму та визначає його детермінанти: Революція Гідності, пропаганда, проросійські настрої, відсутність поінформованості громадян, специфічне ставлення працівників правоохоронних органів до ситуації, корупція.

Цікавою є спільна праця В.В.Середа та І.Р.Серкевич «Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія» [3]. У монографії здійснено дослідження тероризму як соціального явища, розкрито його зміст, ознаки та проведено відмежування від інших правових понять. Також проаналізовано кримінально-правову протидію терористичній діяльності.

О.Ю.Баличев у своєму дослідженні «Спеціальні види співучасті у тероризмі за кримінальним законодавством України» широко проаналізував такі дефініції, як тероризм, терористичні злочини, злочини терористичної спрямованості та злочини, пов'язані з тероризмом. Автором ґрунтовно відокремлено поняття тероризму від інших суміжних понять [4].

Методологічне обґрунтування (матеріали та методи). Методологічний інструментарій обрано відповідно до поставленої мети, специфіки об'єкта та предмета дослідження. Методологія статті заснована на загальних та спеціальних методах наукового пізнання. Так, метод герменевтики використаний у процесі вивчення текстів законодавчих актів та матеріалів наукових досліджень. Історико-правовий метод дозволяє простежити історичний розвиток досліджуваного явища, а використання формально-логічного (догматичного) методу допоможе проаналізувати норми чинного законодавства і практики його застосування. Системно-структурний метод застосований для співвідношення окремих елементів досліджуваних понять, а метод синтезу дозволяє встановити між ними взаємозв'язок у правовому полі. Метод узагальнення допоміг зробити висновки та пропозиції.

Результати та обговорення. Тероризм часто досліджується в різних аспектах – філософському, політичному, психологічному та правовому [1, с.5]. Ми спробуємо проаналізувати його саме у правовому аспекті та провести відмежування від інших тотожних юридичних понять.

В Академічному тлумачному словнику української мови поняття «тероризм» трактується як «політика і тактика терору» [5]. Однак чи можна сприймати таке тлумачення тероризму як правове, відповісти важко. В.В.Комісаров зазначає, що «тероризм, як кримінально-правове явище, повинне мати визначений характер та чіткі межі» [1,с.38].

В.П.Ємельянов розглядає тероризм у трьох значеннях: вузькому, широкому та найбільш широкому [1,с.17]. Автор зазначає, що «у вузькому значенні тероризм – це загально небезпечні діяння, спрямовані на залякування населення з метою спонукання держави (юридичної особи, групи осіб) до вчинення або відмови вчинення дій» [1,с.17].

Внаслідок цього можна виокремити наступні ознаки, притаманні тероризму:

1) вчинення протиправних дій або погроза ними, що супроводжуються загальною небезпекою;

2) штучне створення обстановки страху, напруги;

3) публічний характер терористичних дій;

4) застосування насильства, що є загально небезпечним, до осіб чи майна [1,с.17].

Відсутність у діянні будь-якої з перелічених ознак свідчить про відсутність тероризму як злочину.

У *широкому* значенні тероризм розглядають як поєднання тероризму у вузькому значенні з іншими злочинами терористичної спрямованості. Тобто тероризм у широкому розумінні охоплює не тільки суспільно небезпечні діяння, а і інші (протиправні), що не охоплюються такою ознакою як загальна безпека. Наприклад, М.В.Семикін відносить до цієї категорії захоплення заручників, викрадення людини, захоплення суден тощо [1,с.17].

Ми з такою думкою не погоджуємося, так як не вважаємо, що тероризм у широкому розумінні є явищем, яке відрізняється за своїми ознаками із тероризмом у вузькому розумінні. Наприклад, така ознака як застосування насильства до осіб чи майна, що є загально небезпечним, *може* включати в себе і викрадення людей, і захоплення заручників, а також інші протиправні дії, які поєднані із загальною небезпекою.

Як зазначає В.П.Ємельянов, «тероризмом у *найбільш широкому* розумінні є суспільно небезпечні діяння, спрямовані на залякування населення з метою спонукання держави, міжнародної організації, юридичної чи фізичної особи (а також групи осіб) до вчинення або відмови вчинення протиправних дій, а також сприяння такими діями задоволенню вимог злочинців» [3,с.17-18].

У чинному законодавстві поняття тероризму знайшло своє закріплення у Законі України «Про боротьбу з тероризмом». Так, відповідно до статті 1 вказаного Закону, «тероризмом є суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей» [6].

Таким чином, безпосереднім проявом тероризму (як протиправної діяльності) визначають терористичний акт.

Відповідно до ч.1 ст.258 КК України, «терористичний акт – це застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, якщо такі дії були вчинені з метою порушення громадської безпеки, залякування населення, провокації воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення, або з метою впливу на прийняття рішень чи вчинення або не вчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями, або привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста), а також погроза вчинення зазначених дій з тією самою метою» [7].

Також Законом України «Про боротьбу з тероризмом» визначено, що «терористичним актом є злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, відповідальність за які передбачена ст. 258 КК України» [6]. Так, «до терористичної діяльності відносять: планування, організацію, підготовку та реалізацію терористичних актів; підбурювання до вчинення терористичних актів, насильства над фізичними особами або організаціями, знищення матеріальних об'єктів у терористичних цілях; організацію незаконних збройних формувань, злочинних угруповань (злочинних організацій), організованих злочинних груп для вчинення терористичних актів,

так само як і участь у таких актах; вербування, озброєння, підготовку та використання терористів; пропаганду і поширення ідеології тероризму; проходження навчання тероризму; виїзд з України та виїзд в Україну з терористичною метою; фінансування та інше сприяння тероризму» [6].

Поняття тероризму, в якому б воно значенні не тлумачилося, тісно взаємопов'язане з такими явищами як терор, війна, агресія та геноцид. Спробуємо їх охарактеризувати та відмежувати від поняття тероризму.

Так, на думку М.В.Євдокимова, «поняття «*терор*» означає масове психологічне, ідеологічне насильство, що здійснюється політичними структурами, наділеними необмеженою владою над соціальним контингентом, який перебуває в полі їх діяльності. «*Тероризм*» – це суспільно небезпечне діяння, що посягає на ті чи інші сфери життєдіяльності людей, вчинені фізичними осудними особами, котрі досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність» [8, с. 95; 3, с. 38–39].

На думку В.Кацпіра та І.Серкевич, «терор – це характеристика певного виду діяльності (надмірна жорстокість, що стосується будь-кого до кого-небудь, створення атмосфери страху тощо), натомість тероризм – це узагальнене позначення суспільно небезпечних діянь, які відповідною державою чи міжнародним співтовариством визнаються терористичними, злочинними (злочином чи сукупністю злочинів)» [9, с. 5].

В.П.Ємельянов зазначає, що поняттю «терор» відповідають такі поняття як «політика терору», «масовий терор», «тотальний терор» (вони є спорідненими). В той час, синонімами поняття «тероризм» є «захоплення заручників», «бандитизм», «злочини терористичного спрямування» та інші [1, с. 37]. А О.М.Костенко вважає, що «тероризмом є будь яке діяння, що вчиняється із застосуванням терору» [10, с. 45].

Проаналізувавши думки науковців, можна виділити наступні відмінності понять тероризму та терору:

1) тероризм є явищем кримінально-правового характеру, а терор – засобом соціально-політичної діяльності;

2) суб'єктом тероризму виступає фізична осудна особа, яка досягла віку кримінальної відповідальності, натомість суб'єктом терору є соціально-політичні структури;

3) ціль тероризму – залякування населення з метою схилення до певної поведінки/дій певних органів державної влади, міжнародних організацій, фізичних або юридичних осіб, а ціль терору – залякування жителів певної території з метою спонукання їх до певної поведінки;

4) тероризм – одноразово здійснюваний акт або серія актів, терор – має постійний, систематичний, неперервний, масовий, локальний характер;

5) тероризм – не політична акція, а злочинне діяння, і застосовуване насильство з метою примушування до дій має місцеве значення [3, с. 39].

Наступним явищем, яке за певними ознаками відрізняється від тероризму, є війна. Війна – це стан, у якому держави застосовують одна проти одної усі форми тиску (впливу) з дотриманням дії законів та звичаїв ведення військових дій. Але, як ми можемо побачити, не завжди держави дотримуються законів та звичаїв війни, а також приписів міжнародного гуманітарного права.

Якщо говорити про відмінності між тероризмом і війною, то війна спрямована проти рівних (або проти слабших), а тероризм проти беззахисних [3, с. 40]. Недарма говорять, що тероризм і війна мають одну спільну рису – вони намагаються досягнення відповідних політичних цілей будь-якими способами, засобами та методами [3, с. 40].

Війна, як і тероризм, ґрунтується на насильстві. Але тут виникає питання, як розуміти тероризм – як форму війни чи як форму насильства? Уявлення про тероризм як форму війни ґрунтується на історичному минулому. Але Е.Сільке зазначає, що «нехтування нормами права, поширення тероризму та вбивства невинних людей є не винятком, а *правилом* сучасної війни. Справжня відмінність між тероризмом та війною полягає у тому, що терористи не намагаються приховати своїх злочинів» [11, с. 17].

Згідно з Конституцією України, «до повноважень Верховної Ради України належить оголошення за поданням Президента України стану *війни* і укладення миру, схвалення рішення Президента України про використання Збройних Сил України та інших військових формувань у разі збройної агресії проти України» [12].

Пряме застосування воєнної сили однією державою проти іншої кваліфікується як агресія [3, с. 41]. Законодавством України передбачено таке поняття як «*збройна агресія*».

Так, відповідно до Закону України «Про оборону України», «збройна агресія – застосування іншою державою або групою держав збройної сили проти України. Збройною агресією проти України вважається будь-яка з наступних дій:

- вторгнення або напад збройних сил іншої держави або групи держав на територію України, а також окупація або анексія певної частини території України;
- блокування портів, повітряного простору, порушення комунікацій України збройними силами іншої держави або групи держав;
- напад збройних сил іншої держави або групи держав на військові морські, сухопутні чи повітряні сили або цивільні повітряні чи морські флоти України;
- направлення іншою державою або від її імені озброєних груп регулярних або нерегулярних сил, що вчиняють акти застосування збройної сили проти України;
- дії іншої держави (держав), яка дозволяє чи сприяє, щоб її територія, яку вона надала в розпорядження третьої держави, використовувалася цією третьою державою (державами) для вчинення дій, зазначених в абзацах п'ятому – восьмому цієї статті;
- використання підрозділів збройних сил іншої держави або групи держав, які перебувають на території України відповідно до укладених з Україною міжнародних договорів, проти третьої держави або групи держав, інше порушення умов, передбачених такими договорами, або продовження перебування цих підрозділів на території України після припинення дії зазначених договорів (стаття 1 Закону)» [13].

Таким чином, відмінності тероризму від агресії полягають у тому, що:

- 1) якщо суб'єктом тероризму можуть виступати певні організації або фізичні особи, то під час агресії – держава (чітко вказаний суб'єкт);
- 2) об'єктом тероризму є невизначене коло осіб не тільки а межах держави, а і за її межами, в той час, коли об'єктом агресії виступає лише держава;
- 3) мета тероризму – примушування до виконання чи невиконання певних вимог, а мета агресії – захоплення території іншої держави, порушення кордонів тощо;
- 4) агресія має предметний характер та спрямована проти суверенітету держави, її територіальній цілісності, натомість тероризм – «демонстративний» злочин [3,с.39].

Якщо говорити про геноцид, то визначення цього поняття передбачено Інструкцією про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. Відповідно до вказаної Інструкції, «геноцидом є діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи як такої шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень або дій, що спричинили розумовий розлад, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з такої групи в іншу» [14].

Таке знищення може відбуватися у відкритій формі – фізичне знищення, так і в завуальованій – штучне створення певних умов, спрямоване на запобігання народженню дітей [3, с. 38].

Ознаками, що відрізняють геноцид від тероризму, є:

- геноцид є селективним, а тероризм не має на меті ліквідацію тієї чи іншої соціальної групи (в ньому знищення груп осіб є засобом впливу на третіх осіб);
- при геноциді повністю або частково знищується об'єкт впливу, а при тероризмі тотально-го знищення об'єкта впливу не спостерігається.

На сьогодні Україні введений воєнний стан внаслідок військової агресії РФ проти України. Згідно з Законом України «Про правовий режим воєнного стану», «воєнним станом визначається особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» [15].

Позиції юристів розділилися – частина вважає військову агресію *війною* в усіх її проявах, частина – *геноцидом* українського народу. Останню думку підкріплює Постанова Верховної Ради України «Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні» [16]. У Пояснювальній записці до Постанови зазначено, що «вчинення Збройними силами Російської Федерації дії є не просто злочином агресії, а мають на меті системне й послідовне знищення Українського народу, його самобутності та позбавлення його права на самовизначення та самостійний розвиток. Це вимагає невідкладного визнання дій, вчинених Збройними силами

Російської Федерації під час останньої фази збройної агресії Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, геноцидом Українського народу» [16]. Ми погоджуємося з такою думкою, та вважаємо, що військова агресія з боку РФ в Україні має всі ознаки геноциду на направлена на знищення українського народу як нації. Латвія, Естонія, Канада, Литва, Ірландія, Польща та Чехія також визнали дії РФ геноцидом українського народу [17].

Висновки. Таким чином, тероризмом можна вважати протиправну діяльність суб'єктів, що досягли віку кримінальної відповідальності, яка виражається у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства щодо людей або погрози вчинення злочинних насильницьких дій з метою досягнення поставлених злочинних цілей. Його необхідно відмежовувати від таких понять як терор, війна, агресія та геноцид. Перелічені поняття є соціально-політичними явищами, в той час, коли тероризм є злочином. Ознаками тероризму є: публічність; демонстративність; насильство; привернення уваги; психологічний тиск; об'єднання інших форм загально кримінальних діянь (застосування зброї, вчинення дій, небезпечних для життя та здоров'я людей, заподіяння значної матеріальної шкоди, тяжкі наслідки тощо); наявність спеціальної мети. Формою прояву тероризму є терористичний акт.

References:

- [1] Iemelianov, V.P. (1991) Zlochyny terorystychnoyi spriamovanosti [Terrorist crimes]. 160 s.
- [2] Serkevych, I.R. (2015) Kryminolohichni determinanty ta kryminalno-pravova protydiia terorizmu [Criminological determinants and criminal-legal counteraction to terrorism] : dys. na здобuttia kand.iuryd.nauk : 12.00.08. Lviv. 215 s.
- [3] Sereda, V. V., Serkevych, I. R. (2016) Teroryzm: kryminolohichna determinatsiia i kryminalno-pravova protydiia [Terrorism: criminological determination and criminal law counteraction]. Lviv. 188 s.
- [4] Balychev, O.Iu. (2019) Spetsialni vydy spivuchasti u teroryzmi za kryminalnym zakonodavstvom Ukrainy [Special types of complicity in terrorism under the criminal legislation of Ukraine] : dys. na здobuttia kand.iuryd.nauk : 12.00.08. Zaporizhzhia. 245 s.
- [5] Akademichnyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy [Academic explanatory dictionary of the Ukrainian language]. Retrieved from <http://sum.in.ua/s/teroryzm>
- [6] Pro borotbu z teroryzmozom [On the fight against terrorism]: Zakon Ukrainy vid 20.03.2003 № 638-IV. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>
- [7] Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
- [8] Ievdokymov, V. M. (2014) Kryminalno-pravova protydiia terorystychnym zlochynam v Ukraini: stan, shliakhy vdoskonalennia, vidmezhuвання vid sumizhnykh skladiv zlochyniv ta zahalnosotsialnykh katehorii [Criminal-legal counteraction to terrorist crimes in Ukraine: state, ways of improvement, separation from related crimes and general social categories]. *Yevropeiski perspektivy*. № 4. S. 91–96.
- [9] Katsnir, V., Serkevych, I. (2018) Suchasne rozuminnia poniattia teroryzmu [Modern understanding of the concept of terrorism]. Retrieved from <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13445/70.pdf>
- [10] Mokliak, V.V. (2020) Protydiia terorystychnii diialnosti v Ukraini [Countering terrorist activity in Ukraine] : dys. na здobuttia doktor.filosofii. Kharkiv. 232 s.
- [11] Nezaleznyi kulturolohichni chasopys [Independent culturological journal]. Retrieved from https://shron3.chtyvo.org.ua/Chasopys_Ji/N25_Nasylstvo_Vlada_Terror.pdf?
- [12] Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
- [13] Pro oboronu Ukrainy [On the defense of Ukraine]: Zakon Ukrainy vid 06.12.1991 № 1932-KhII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
- [14] Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok vykonannia norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [On approval of the Instruction on the procedure for implementing the norms of international humanitarian law in the Armed Forces of Ukraine]: Nakaz Ministerstva Oborony Ukrainy vid 23.03.2017 №167. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#top>
- [15] Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [On the legal regime of martial law]: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 № 389-VIII. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
- [16] Pro Zaiavu Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vchynennia Rosiiskoiu Federatsiieiu henotsydu v Ukraini» [On the Statement of the Verkhovna Rada of Ukraine "On the Russian Federation's Genocide

in Ukraine"]: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 14.04.2022 № 2188-IXh. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-IX#Text>

[17] Parlamenti shesty krain vyznaly dii rosi henotsydom ukrainskoho narodu [The parliaments of six countries have recognized Russia's actions as genocide of the Ukrainian people]. Retrieved from <https://www.unian.ua/war/stefanchuk-nazvav-krajini-parlamenti-yakih-viznali-diji-rosiji-genocidom-ukrajinskogo-narodu-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11841765.html>

Список використаних джерел:

1. Ємельянов В. П. Злочини терористично і спрямованості. 1997. 160 с.
2. Серкевич І. Р. Кримінологічні детермінанти та кримінально-правова протидія тероризму : дис. на здобуття канд.юрід.наук : 12.00.08. Львів, 2015. 215 с.
3. Серета В. В., Серкевич І. Р. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія : монографія. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 188 с.
4. Баличев О. Ю. Спеціальні види співучасті у тероризмі за кримінальним законодавством України : дис. на здобуття канд.юрід.наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2019. 245 с.
5. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/teroryzm> (дата звернення: 10.06.2022).
6. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 10.06.2022).
7. Кримінальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 10.06.2022).
8. Євдокимов В. М. Кримінально-правова протидія терористичним злочинам в Україні: стан, шляхи вдосконалення, відмежування від суміжних складів злочинів та загальносоціальних категорій. *Європейські перспективи*. № 4. 2014. С. 91–96.
9. Кацнір В., Серкевич І. Сучасне розуміння поняття тероризму. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13445/70.pdf>
10. Мокляк В.В. Протидія терористичній діяльності в Україні : дис. на здобуття доктор. філософії. Харків, 2020. 232 с.
11. Незалежний культурологічний часопис. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Chasopys_Ji/N25_Nasylstvo_Vlada_Terror.pdf?
12. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 10.06.2022).
13. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text> (дата звернення: 10.06.2022).
14. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Наказ Міністерства Оборони України від 23.03.2017 № 167. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#top> (дата звернення: 10.06.2022).
15. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 10.06.2022).
16. Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні»: Постанова Верховної Ради України від 14.04.2022 № 2188-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-IX#Text> (дата звернення: 10.06.2022).
17. Парламенти шести країн визнали дії росії геноцидом українського народу. URL: <https://www.unian.ua/war/stefanchuk-nazvav-krajini-parlamenti-yakih-viznali-diji-rosiji-genocidom-ukrajinskogo-narodu-novini-vtorgnennya-rosiji-v-ukrajinu-11841765.html> (дата звернення: 10.06.2022).